

Quadern

Nº 1.725
DIJOUS
3 DE MAIG
DEL 2018

elpais.cat

GAUDÍ, ALUMNE REVOLUCIONARI I MAL ESTUDIANT

ESCUELA SUPERIOR DE ARQUITECTURA DE BARCELONA

EXPEDIENTE del alumno D. Antonio Gaudi y Cornet
natural de Reus provincia de Tarragona

GRUPOS	ASIGNATURAS	APROBACION		CURSOS	OBSERVACIONES
		EXÁMENES ordinarios	EXÁMENES extraordinarios		
Ingreso	Dibujo lineal		Aprobado	73-74	
	Figura		Aprobado	73-74	
Curso preparatorio.	Copia del yeso		Aprobado	73-74	
	Detalles arquitectónicos		Aprobado	73-74	
	Sombras y perspectiva	Aprobado		74-75	
Primer grupo.	Esteriotomía	Aprobado		74-75	
	Resistencia de materiales	Aprobado		74-75	
	Conocimiento de materiales	Aprobado		75-76	
	Historia de la Arquitectura	Aprobado		75-76	
	Dibujo de conjuntos		Aprobado	73-74	
Segundo grupo	Aplicacion de los materiales á la Construccion	Notable		75-76	
	Teoria del Arte	Aprobado		75-76	
	Hidráulica	Aprobado		74-75	
	Primer curso de Proyectos		Sobresaliente	74-75	
Tercer grupo	Máquinas y motores	Aprobado		74-75	
	Estudio de los edificios bajo el punto de vista de su fin social	Aprobado		75-76	
	Tecnología	Aprobado		76-77	
	Segundo curso de Proyectos		Notable	75-76	
Cuarto grupo	Aplicacion de las ciencias fisico-naturales á la Arquitectura	Aprobado		76-77	
	Arquitectura legal	Aprobado		76-77	
	Topografía	Aprobado		75-76	
	Tercer curso de Proyectos		Notable	76-77	

EJERCICIOS DE REVÁLIDA			CERTIFICACIONES QUE HA PRESENTADO			
PRIMERO	SEGUNDO	APROBACION	ESTABLECIMIENTOS	FECHAS	ASIGNATURAS	CURSOS
22 Octubre 1877	4 Enero 1878	Mayoría	Universidad Lit. y Nat. de Madrid	15 Octubre 1876 25 Setiembre 1877	Mecanica racional 73-74 Complementos algebra 69-70 Geometria analitica 69-70 Calculo dif. e integral 70-71 Geometria descriptiva 70-71	
			Instituto de Enseñanza de Barcelona	1 Octubre 1872 1 Octubre 1872	Historia Natural 68-69 Fisica 68-69	

TÍTULO DE ARQUITECTO

Le fué expedido en Madrid a 15 Marzo 1878.

Els dibuixos d'estudiant que conserva la càtedra Gaudí de la UPC posen fi al tòpic del **GENI AÏLLAT**. El seu expedient deixa veure un alumne irregular i poc brillant, centrat en els seus projectes arquitectònics.

José Ángel Montañés

Antoni Gaudí és un dels arquitectes més grans de la història. Les seves creacions són valorades per col·legues seus de generacions posteriors; són estudiades pels investigadors i gaudeixen d'una popularitat que sembla no tenir límits. A Barcelona, on és gairebé omnipresent, sis dels edificis que va crear entre finals del segle XIX i començaments del XX —la Casa Milà (la Pedrera), el Park Güell, el Palau Güell, la Casa Batlló, la cripta i la façana del naixement de la Sagrada Família i la Casa Vicens— són Patrimoni de la Humanitat des de 1984 i 2005; un reconeixement que fa que milers i milers de persones els visitin cada any (10 milions el 2017). Tot el que porta el segell Gaudí és sinònim d'èxit. Això fa que l'interès per ell, sobretot econòmic, no hagi parat de créixer, tot fent bona la màxima que "qui té un Gaudí té un tresor" que va expressar el gestor d'un dels seus edificis. La generalització i massificació de Gaudí fa que es tendeixi a simplificar la seva vida i la seva obra per fer-lo més comercial i digerible, creant un anecdotari fantàstic que el converteix en un geni al qual tot li ha vingut donat, sense que res ni ningú influís en ell.

Per sort, hi ha persones entestades a demostrar que Gaudí és més complex, que no va ser un geni impermeable que viu i treballa aïllat. Un d'ells és l'arquitecte i historiador Juan José Lahuerta, director des de finals de 2016 de la càtedra Gaudí de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona (ET-SAB) de la Universitat Politècnica de Catalunya. Lahuerta, que sempre ha defensat la necessitat de rescatar l'arquitecte del seu propi èxit, que l'ha portat a ser material de consum, assegura que Gaudí ha tingut mala sort, perquè la gran majoria dels seus edificis han acabat en mans privades que han generalitzat, en la majoria dels casos, el foment del seu vessant més amable a partir d'anècdotes. Segons Lahuerta, a Gaudí, com tot personatge hiperexposat, cal estudiar-lo sense prejudicis i no venerar-lo perquè "realment és un desconegut, la seva construcció es fa a través de l'estandardització del personatge", com ara quan s'assegura que Gaudí pertanyia a una família humil d'artesans per tal de destacar més el seu èxit. "No ho serien tant quan van enviar a Barcelona dos fills a estudiar, un medicina i un altre arquitectura", subratlla Lahuerta.

REPORTATGE

Projecte de revàlida d'un paranimf que va presentar Gaudí el 1877 a l'Escola Superior d'Arquitectura de Barcelona. / CÀTEDRA GAUDÍ ETSAB UPC

VE DE LA PÀGINA 1

La càtedra que dirigeix Lahuerta i el seu arxiu, que forma part de la biblioteca de l'ETSAB, que atresora centenars de documents que permeten reconstruir la història arquitectònica de Catalunya, conserven un petit tresor: mig centenar de dibuixos de Gaudí i dels seus col·laboradors, dels quals 12 són de l'etapa de formació de l'arquitecte. Vuit són a la mateixa seu de la càtedra, a l'edifici de l'ETSAB de la Diagonal, i la resta a la Sagrada Família, on van arribar en l'època de Joan Bassegoda i Nonell, que va estar-hi al capdavant entre 1968 i 2000. "Són pocs, però constitueixen el conjunt més homogeni que es conserva d'ell", puntualitza Lahuerta.

És sabuda la llibertat creativa de Gaudí, necessària per dissenyar edificis nous com la Casa Batlló, la Sagrada Família i, sobretot, la Pedrera; un esperit innovador que el va acompanyar des de la seva etapa d'estudiant, tal com evidencien el conjunt de dibuixos que conserva la càtedra de la UPC. "Una de les formes de convertir Gaudí en un geni és assegurar que quan era estudiant ja era un geni, que no li interessava l'escola, ni l'ensenyament, ja que ningú li podia ensenyar res. És un tòpic més de la 'vida d'artista', que, com la dels sants, sempre són hagiogràfiques. La mida de les làmines dels seus projectes i la qualitat de les aquarel·les amb què els va acabar demostrar que no va ser així", prossegueix l'expert.

Les primeres classes de l'Escola d'Arquitectura van començar el 1871, i el 1877 se'n va llicenciar la primera promoció de vuit estudiants, que havien de revalidar el títol a Madrid. A la segona només se'n van llicenciar quatre, entre ells Antoni Gaudí, amb 26 anys. A la de 1879, vuit, que van baixar a dos el 1880 i el

1881, unes xifres semblants a les dels anys següents, que fins i tot van baixar a un el 1884. La cosa va canviar el 1888, any de l'Exposició Universal, quan van ser 12 els nous arquitectes que van acabar els seus estudis, una xifra que es va mantenir constant fins al canvi de segle. Segons Lahuerta, els nous arquitectes, a diferència dels mestres d'obres que tradicionalment havien construït la ciutat, "havien de ser tècnic i artista, arqueòleg, inventor i historiador, i algú capaç d'interpretar en imatges poderoses i originals la ideologia d'una burgesia en expansió". Els nous arquitectes van inventar l'expressió de la història de Catalunya, restaurant les esglésies i els monestirs, i van donar forma a la nova Barcelona, construint les noves avingudes i els seus edificis institucionals, els monuments i els edificis singulars, com la presó Model, l'Hospital Clínic o la Universitat, a més dels llocs d'oci.

Els projectes dels alumnes, i Gaudí era un d'ells, estaven relacionats amb la resolució d'aquestes necessitats. Els dibuixos universitaris de Gaudí, uns enormes i bells plànols acolorits amb aquarel·la i creats de pròpia mà, són coneguts. Es van poder veure el 2002 a l'exposició *Univers Gaudí* que va comissariar el mateix Lahuerta al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB), i permeten veure fins a quin punt Gaudí es va interessar per solucionar els problemes urbanístics que vivia la ciutat en aquells moments, en què ell intentava ser arquitecte projectant un edifici públic de govern, un lloc per a la cultura, un monument i un espai d'oci burgès.

El primer d'aquests dibuixos, una planta i una façana, emmarcats i protegits sota

Projecte d'embarcador que Gaudí va fer el 1876. / CÀTEDRA GAUDÍ ETSAB UPC

un vidre que conserva la càtedra, és el projecte per al pati principal d'un nou edifici per a la Diputació Provincial que es volia construir en dues illes del nou Eixample, al costat de la nova universitat que acabava de construir Elies Rogent.

Fer un projecte d'embarcador era, per la quantitat de treballs conservats a l'Escola, un dels més populars. Es feia en el segon any de carrera. I Gaudí va fer el seu el 1876 amb la intenció de pujar nota. L'aprenent d'arquitecte realitza un edifici luxós anomenat Palau-Castell, influït per una mena de medievalisme en què destaquen dues torres que semblen pals que converteixen l'edifici en un vaixell que aparenta surar i moure's. "És una espècie d'arquitectura no sòlida, una característica de tot el seu treball posterior, com la cantonada de la Casa Vicens o les torres i la barana del Capricho de Comillas. La galeria d'arcs gòtics sobre un mar en calma recorda els palaus de Venècia i aspectes del seu posterior Palau Güell", explica Lahuerta.

El 1877 Gaudí també va crear un projecte de font monumental per a la plaça de Catalunya, un tema gens corrent en

els expedients acadèmics, en què abunden els teatres, molts a imitació de l'òpera Garnier de París, i edificis per a museus. En aquesta data, la unió entre la ciutat vella i la nova encara era molt confusa i Gaudí decideix fer un projecte per intervenir en un punt urbanístic discutit com és la plaça de Catalunya —un lloc que no s'urbanitzarà fins a 1929— per unir les dues ciutats.

En aquest moment ja està fent un projecte semblant a la ciutat. Es tracta de la font monumental que construeix des de gener de 1875 Josep Fontseré al parc de la Ciutadella, en què Gaudí treballa com a ajudant. "Mentre que a la font de Fontseré el que impera és la pedra, amb grutes i estalactites, i l'aigua és secundària en un projecte que és còpia reduïda del Palais de Longchamps de Marsella, Gaudí converteix l'aigua en la protagonista en imaginar una gran estructura de planta circular formada per dues galeries de columnes i arcs de la qual sorgeixen quatre pòrtics escalonats, rematats per fonts menors. Al centre s'aixeca un pilar que sosté, a uns 30 metres d'altura, una llan-

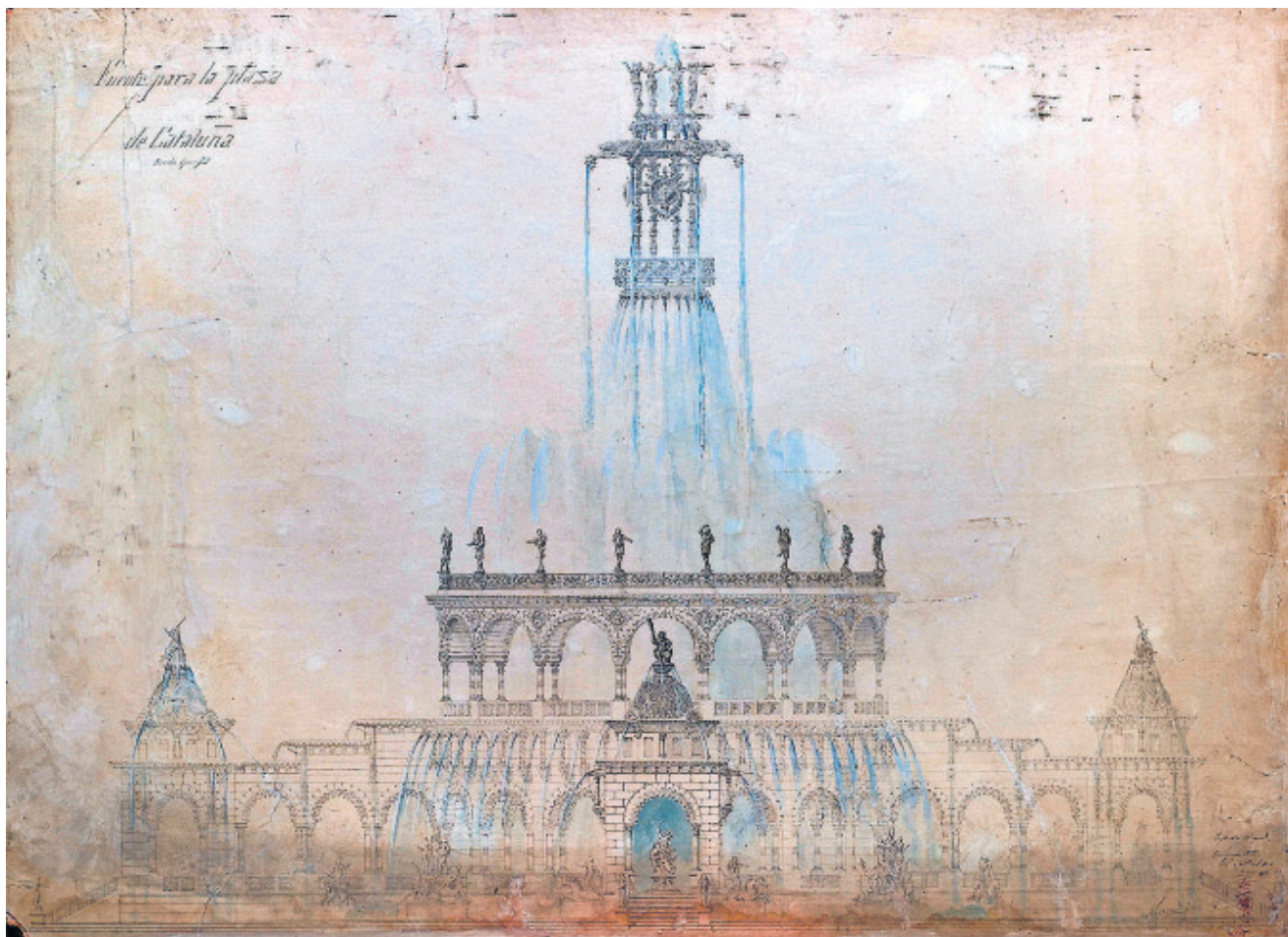
A la portada, expedient acadèmic de Gaudí. A sota, retrat de l'arquitecte el 1878, any en què va obtenir el títol. / CÀTEDRA GAUDÍ ETSAB UPC / PAUL AUDOARD

terna amb gàrgoles i estàtues clàssiques”, explica Lahuerta al costat del dibuix. El més nou per a aquest expert és que “Gaudí planteja l’aigua com un element arquitectònic més, creant uns dolls parabòlics que funcionen com contraforts líquids, i el pilar central desapareix amagat sota l’aigua que brolla del centre de l’estructura”. És el que l’investigador anomena un ou com balla gegant. Segons l’escala apuntada de 1:75, la font arribaria als 52 metres d’altura, cinc menys que l’edifici més alt de la ciutat de llavors, el monument a Colom, que es va inaugurar poc després, el 1888. “De fonts com aquesta, per tipologia, al segle XIX no en conec cap. Fins i tot és superior a la de Carles Buïgas de 1929, que quan està apagada no hi ha font, mentre que a la de Gaudí hi ha una arquitectura impressionant que queda amagada per l’aigua”, diu categòric Lahuerta, que després d’observar el projecte exclama: “La qualitat del dibuix és enorme, i després diuen que no era bon dibuixant. Com que no!”.

Per obtenir el títol d’arquitecte havia de passar una revàlida en la qual l’alumne escollia un tema dels tres que formulava el jurat. El croquis es començava al matí i al cap de vuit hores el jurat analitzava la *prueba de repente*. Si passava, l’alumne tenia 30 dies per completar el disseny respectant l’inicial. El 1877 el projecte que va presentar Gaudí a revàlida va ser el d’un edifici públic: un paranimf, tot demostrant un cop més la seva gosadia. Ho va fer davant el director de l’Escola, Elies Rogent, i gairebé segur en el paranimf que aquest acabava de construir a la nova Universitat, on es trobava l’Escola des de 1875. I, és clar, el projecte va superar el del seu mestre. Gaudí va presentar un espai en el qual, segons el parer de Lahuerta, es reflecteix molt del que la ciutat viu en aquells dies: la Revolució de 1868, *la Gloriosa*, que posa fi a l’exili de la reina Isabel II, i la proclamació del Sexenni democràtic que va viure l’arribada del sufragi universal masculí, l’abolició de l’esclavitud, la llibertat de culte i de premsa, el liberalisme econòmic i el federalisme, entre altres. Un dels protagonistes del període va ser un altre reusenc, el general Prim.

Davant de l’espai tancat per als professors de la Universitat que realitza Rogent, Gaudí en proposa un d’obert, gairebé assembleari, amb dos hemicicles enfrontats, un per al “claustre” i un altre per al “públic”, envoltats per una galeria de columnes i arcs coberts per dues mitges cúpules i il·luminats per una enorme claraboia inspirada en les del món clàssic. “Mostra diverses inspiracions. La més famosa és la sala de disseccions de l’École de Medicine de París creada per Jacques Gondouin al segle XVIII, però Gaudí ho desdobra seguint un altre model, com és la columnata pseudoel·líptica que William Thornton va dissenyar per a la Cambra de Representants del Capitoli de Washington el 1794, de manera que, lluny de ser un tràmit, es va prendre moltes molèsties en realitzar aquest projecte tan atrevit, amb unes dimensions, 50 metres d’alçada i una cúpula de 30 de diàmetre, amb una complexitat que no existeix en tota la ciutat”.

Atrevit també en la decoració, perquè proposa una estructura metàl·lica amb incrustacions de ceràmica policromada en la qual es poden veure escenes clàssiques, com un Olimp ple de déus “a l’estil Ingres”. “La policromia té a veure amb els llibres que escandalitzaven mig Europa, en els quals s’assegurava que el marbre del Partenó no era blanc sinó que s’havia pintat”, assenyala l’expert mentre s’atura en el dibuix de l’enorme tron que va realitzar Gaudí per a aquest paranimf: “Quan parlen del Gaudí dissenyador ningú es recorda d’aquest moble; no hi ha cap llibre en què aparegui, però és el primer moble que va dissenyar Gaudí a la seva vida”.

Alçat de la font per a la plaça de Catalunya (1877). A sota, signatura de Gaudí d’un projecte. / CÀTEDRA GAUDÍ ETSAB UPC / CARLES RIBAS

UN 5,4 DE NOTA MITJANA

J. Á. Montañés

els dibuixos conservats de Gaudí a la càtedra de l’ETSAB són una de les joies de la biblioteca d’aquesta facultat, per on han passat la majoria d’arquitectes que han treballat a Catalunya. Un altre dels tresors que es conserven aquí és l’expedient acadèmic de Gaudí, en el qual no només apareixen les assignatures que va presentar perquè les hi convalidessin, el seu ingrés el 1873, el curs preparatori de 1873-1874, les qualificacions obtingudes en els diferents cursos, les assignatures en què es va matricular curs per curs, l’exercici de revàlida que va presentar el gener de 1877 i la data en què va obtenir el títol a Madrid el 1878; també porta adjunt un seguit de consideracions que il·lustren part de la seva biografia d’aquests anys, incloses 18 firmes autògrafes del jove aspirant a arquitecte. Tot un luxe.

D’entrada, a banda que en tots els impresos conservats fa gala que és “natural” de Reus, i en cap esmenta Riudoms, criden l’atenció les baixes qualificacions obtingudes per Gaudí en la seva carrera, que mostren un expedient irregular i poc brillant: la mitjana de les qualificacions obtingudes (foto de portada) no passa de l’aprovat de mitjana, un 5,4, segons barems actuals. Primera sorpresa per a algú a qui sempre s’ha considerat un geni superdotat, però que molts han utilitzat, una vegada més, per parlar del que és innat de la seva genialitat. Si observem l’expedient acadèmic amb deteniment, la gran majoria de les seves qualificacions (18 en total) van ser d’aprovat. Va obtenir un notable en Aplicació dels materials a la construcció,

dos més a segon i tercer curs de Projectes i un únic excel·lent en primer curs de Projectes.

Segons el parer de Lahuerta, no caldria donar tantes voltes a aquestes males notes. “Com tants altres, Gaudí era un estudiant intel·ligent que sabia a què dedicar de debò les seves energies, com els magnífics projectes que realitza, i a què dedicar el mínim esforç per anar passant els cursos”. I assegura sense dubtar-ho, després de 40 anys en la docència, que “això és prototípic”.

Gaudí valorava l’experiència per sobre de l’estudi teòric com a mitjà de coneixement i segurament pensava que el seu aprenentatge era millor treballant directament amb professionals com Francesc de Paula Villar, Josep Fontseré o Joan Martorell, alguns dels

zant el servei militar —el 6 de febrer de 1875 havia ingressat com a soldat en l’arma d’infanteria a Barcelona, i com que era estudiant no va haver de participar en la Tercera Guerra Carlina ni es va embarcar a Cuba, sinó que va estar al cos administratiu sense moure’s de la ciutat—, poder realitzar els exàmens de tercer curs de Projectes aquell mes. El servei militar ja li havia impedit cursar amb normalitat l’assignatura de Teoria de l’art i examinar-se de Mecànica aplicada i estereotomia del curs 1875-1876. El juny de 1875 l’exèrcit li concedeix un “termini per atendre la carrera” i demana permís per escrit al director per examinar-se, una cosa a què Rogent accedeix el mateix dia.

El 30 de març de 1878, quinze dies després que a Madrid se li expedís el

títol d’arquitecte, escriu per primera vegada: “Don Antoni Gaudí i Cornet, arquitecte”, i ho fa per fer una reclamació a la seva antiga escola: que li tornin els dibuixos que ha realitzat per aprovar les assignatures, i fa valer que a l’Escola Oficial de Madrid “es tornen absolutament tots els dibuixos excepte els de revàlida”. Com havia fet fins aquell moment el director Elies Rogent, al qual

s’atribueix la frase “Li hem donat el títol a un geni o un boig, el temps ho dirà”, escriu al marge: “Lliuri’s al recurrent els dibuixos fets durant els cursos respectius, però no s’hi pot accedir respecte dels que formen part dels expedients de proves per no poder-se’ls desglossar”. Gràcies a aquesta decisió s’han conservat i són accessibles els dibuixos que permeten comprovar com era aquest jove aprenent d’arquitecte, revolucionari i mal estudiant anomenat Antoni Gaudí.

arquitectes amb els quals va col·laborar alhora que cursava la carrera.

En l’expedient de 23 pàgines es pot seguir la seva evolució dins de l’escola. El 30 d’agost de 1876 sol·licita en un document escrit de pròpia i bella lletra poder fer un exercici per pujar nota, de notable a excel·lent en l’assignatura de Projectes. Rogent signa al costat admetent l’examen que va realitzar al mes següent i que el va portar a millorar la nota fins excel·lent. El 9 de juny de 1877 sol·licita, malgrat estar realit-